

**MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA SAN'AT
MARKAZLARINI TASHKIL ETISH VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR**

Ortiqova Dilbar 2-kurs

4-24-guruh talabasi Mt yo'nalishi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida san'at markazlarini tashkil etish, ularni samarali tashkil qilishning pedagogik, metodik, gigiyenik va psixologik talablari, bolalarning estetik, ijodiy, intellektual va emotsional rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri har tomonlama yoritilgan. San'at markazlarining tuzilishi, jihozlanishi, rivojlantiruvchi muhit yaratish tamoyillari, zamonaviy yondashuvlar — Montessori, Reggio Emilia, STEAM integratsiyasi kabi metodlarda san'atning o'rni ilmiy nazariyalar va tajribalar asosida sharhlangan. Maqolada O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'limga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlariga asoslangan talablari, pedagogning kompetensiyasi, markaz faoliyatini to'g'ri tashkil etishning ahamiyati hamda bolalar rivojlanishidagi ijobiy natijalar tahlil qilingan. Yakunda san'at markazlarining bugungi kundagi ahamiyati, rivojlantiruvchi muhit sifatiga qo'yiladigan talablar va amaliy takliflar beriladi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, san'at markazi, tasviriy san'at, rivojlantiruvchi muhit, estetik tarbiya, Montessori, Reggio Emilia, STEAM, kreativlik, sensor rivojlanish, nozik motorika, pedagogik texnologiya, badiiy tafakkur, bolalar rivojlanishi, materiallar bilan ishlash, ijodiy muhit.*

KIRISH: Maktabgacha ta'lim tizimida bolaning har tomonlama rivojlanishi, ayniqsa, ijodiy tafakkuri va estetik dunyoqarashini shakllantirish bugungi globallashuv sharoitida dolzarb masalalardan biridir. Ta'lim jarayoni faqat bilim berish bilangina cheklanib qolmay, balki bolada o'zini erkin ifoda etish, izlanish, mustaqil qaror qabul qilish, yangilik yaratishga intilish kabi kompetensiyalarni shakllantirishni ham ko'zda tutadi. Shu nuqtai nazardan,

maktabgacha ta'lim tashkilotlarida san'at markazlarining tashkil etilishi zamonaviy pedagogik jarayonning eng muhim bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. San'at markazi bolalarning tasviriyl faoliyat bilan shug'ullanishi, ranglar, shakllar, kompozitsiyalar orqali o'z badiiy tasavvurini ifodalashi, qiziqishlari va emotsiyalarini erkin namoyish etishi uchun maxsus yaratilgan hududdir. Bugungi kunda ko'plab ilmiy izlanishlar maktabgacha yosh davrini bolalarning ijodkorlik salohiyati eng yuqori darajada namoyon bo'ladigan davr sifatida ta'riflaydi. L.S. Vigotskiy, J. Piaje, E. Erikson, X. Gardner kabi olimlar bolalarning tasviriyl san'at orqali idrok, tafakkur, nozik motorika, nutq va emotsional holati rivojlanishini isbotlab bergan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari"da ham bolalar ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash, san'at orqali estetik tarbiyani kuchaytirish vazifalari aniq belgilangan. San'at markazi aynan shu vazifalarni amalda ro'yobga chiqaradigan pedagogik muhit bo'lib, bolaga o'z qiziqishiga mos faoliyatni tanlash, mustaqil ishlash, o'rganish va izlanish imkoniyatini beradi.

ASOSIY QISM: Maktabgacha ta'lim tashkilotida san'at markazini to'g'ri tashkil etish ko'plab omillarni o'z ichiga oladi. Birinchi navbatda rivojlantiruvchi muhit yaratish zarur bo'lib, u bolalarning yosh xususiyatlari, psixologik holati va qiziqishlarini hisobga olgan holda rejalashtiriladi. San'at markazining asosiy maqsadi – bolalarda estetik did, badiiy idrok, ijodiy tafakkur va mustaqillikni rivojlantirishdir. Buning uchun markazda qulay, xavfsiz va erkin ijod qilishga imkon beruvchi jihozlar bo'lishi shart. San'at markazining tashkil etilishi xonaning yorug'lik darajasi, havoning tozaligi, materiallarning xavfsizligi, bolalarning bo'yiga mos stol-stullar, ochiq javonlar, molbertlar, turli rangdagi bo'yoqlar, qalamlar, plastilin, loy, tabiiy materiallar kabi ko'plab vositalarni o'z ichiga oladi. Muhim jihatlardan biri shundaki, san'at materiallari bolaga qulay holda joylashtirilgan bo'lishi, u istagan paytda o'zi olishi va qaytarib qo'yishi mumkin bo'lgan ochiq raflar tizimi qo'llanishi kerak. Bu Montessori metodikasining asosiy tamoyillaridan biridir. Montessori ta'limi bolaga mustaqil tanlov imkoniyatini

berish, pedagog esa jarayonni kuzatish va zarur bo'lganda yo'naltirish rolini bajarishini ta'kidlaydi. San'at markazida ham aynan shu yondashuv samarali hisoblanadi. Reggio Emilia konsepsiyasida esa atrof-muhit "uchinchi tarbiyachi" deb qaraladi. Ya'ni bolaga ilhom beruvchi, izlanishga undovchi, tabiat va san'at uyg'unlashgan muhit yaratish talab etiladi. Markaz devorlariga bolalar ishlaridan iborat ko'rgazmalar joylashtirilishi, tabiiy yorug'lik yetarli bo'lishi, materiallar estetik tarzda tartibga solinishi muhim. STEAM yondashuvida san'at boshqa fanlar bilan integratsiyada qo'llanadi — masalan, geometrik shakllardan kompozitsiya yaratish, tabiatshunoslik kuzatishlari asosida rasm chizish, texnologik vositalardan foydalanish. Bular bolada ilmiy qiziqish bilan badiiy tafakkur uyg'unligini kuchaytiradi. San'at markazining bolalar rivojlanishiga ta'siri nihoyatda keng: nozik motorika rivojlanadi, bu esa keyinchalik yozuvga tayyorgarlikning asosiy omili hisoblanadi; ranglar bilan ishlash bolaning sensor idrokini kuchaytiradi; rasm chizish, bo'yash, yelimlash, qirqish jarayonida bolaning tafakkuri, tasavvuri, xotirasi, diqqat-e'tibori yaxshilanadi; ijodiy faoliyat emotsional barqarorlikni ta'minlaydi, stressni kamaytiradi. Pedagogik nuqtai nazardan san'at markazida faoliyat jarayoni bolaning tashabbuskorligiga asoslanishi kerak — tayyor andozalar berish emas, balki bolaga o'z tasavvuriga ko'ra ishlash imkonini berish maqsadga muvofiq. Shuningdek, pedagog bolani tanqid qilish o'rniga uni rag'batlantirishi, "nima uchun shunday tasvirlading?", "yana nimalarni qo'shishni istarding?" kabi savollar orqali bolani fikrlashga undashi lozim. Bu konstruktiv muloqot bolaning nutqiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. San'at markazini jihozlashda gigiyena va xavfsizlik talablari ham ustuvor hisoblanadi: bo'yoqlar toksik bo'lmagan bo'lishi, qaychi bolalar uchun xavfsiz shaklda bo'lishi, suv bilan ishlaganda pol sirpanchiq bo'lmasligi uchun rezina tagliklar qo'llanishi shart. O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida tasviriyl faoliyat davlat talablari asosida haftalik rejimda, mavzular bo'yicha, kuzatuv, tasviriyl topshiriqlar, modellashtirish, dekorativ-amaliyl san'at elementlari orqali amalga oshiriladi. Ammo san'at markazining mavjudligi bu jarayonni yanada boyitib, bolaga darsdan tashqari vaqtda ham mustaqil ijod qilish imkonini beradi. San'at markazining samaradorligi

pedagogning kompetensiyasiga ham bog'liq. Pedagog ranglar psixologiyasi, bolalar ijodining yosh bosqichlari, rassomchilik elementlari, materiallar bilan ishlash texnikasidan xabardor bo'lishi kerak. Eng asosiysi, pedagog bolaga erkin ijodiy muhit yaratishi, uning mustaqilligini qadrlashi va rag'batlantirishi zarur. Zamonaviy tajribalar shuni ko'rsatadiki, ijodkorlikni erta rivojlantirgan bolalar keyinchalik ta'limning barcha sohalarida muvaffaqiyatga erishadi. Shu sababli san'at markazini har bir maktabgacha ta'lim tashkilotida mazmunli tashkil etish ta'lim sifatining muhim ko'rsatkichidir.

XULOSA: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida san'at markazlarini tashkil etish bolalarning estetik, intellektual, sensor, emotsional va ijodiy rivojlanishida o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan pedagogik jarayondir. To'g'ri tashkil etilgan markaz bolalarga o'z qiziqishlariga ko'ra erkin izlanish, mustaqil tanlov qilish, fikrini ifoda etish va ijodiy fikrlash imkoniyatini beradi. San'at markazining samaradorligi uning jihozlanishi, pedagogik yondashuv, muhitning estetik ko'rinishi, vositalarning yoshga mosligi, xavfsizlik talablari va pedagogning kompetensiyasiga bog'liq. Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, ijodkorlikni erta rivojlantirish bola shaxsining har tomonlama kamolotiga xizmat qiladi. Shu bois har bir maktabgacha ta'lim tashkilotida san'at markazini sifatli tashkil etish, doimiy boyitib borish va pedagoglarni zamonaviy metodlar asosida tayyorlash bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. – Toshkent: Maktabgacha ta'lim agentligi, 2021.
3. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim dasturi. – Toshkent: Maktabgacha ta'lim agentligi, 2020.
4. Xolmatova M., Abduqodirova S. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
5. Ikromova M., Matyokubova F. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent:

TDPU nashriyoti, 2022.

6. Tolipova N., Usmonova S. Tasviriy san'at metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2019.

7. Qodirova R., Xoliqova M. Maktabgacha ta'limda badiiy-estetik tarbiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.

8. Vygotsky, L.S. Imagination and Creativity in Childhood. – Cambridge University Press, 2004.

9. Vygotsky, L.S. Mind in Society. – Harvard University Press, 1978.

10. Piaget, Jean. The Child's Conception of the World. – Routledge, 1951.